

Dansk Tekstilhistorisk Forening

TENEN

29. årgang nr. 1 – august 2018

STRIK FRA VERDENS TAG - KNITTING FROM THE PAMIRS – SE BOGOMTALE SIDE 17

Indhold:

Ann-Mari Kornerup	side	3
At gimpe og at skabe lidser	side	7
Min opstadvæv	side	11
Note: Persondatalov 2018	side	15
Brændenældefiber – høst og behandling – invitation	side	16
Boganmeldelse: Strik fra Verdens Tag	side	17
Boganmeldelse: Den perfekte gentleman	side	18
Boganmeldelse: Damen i midten	side	20
Forklædebog - note	side	21
TENEN på besøg i Nationalmuseets Brede afdeling	side	22
Telefonliste for TENENs bestyrelse mv.	side	23
Bagsiden: Postkort fra Ry	side	24

QR-koden henviser til dette bladnummers side på internettet

TENEN Dansk Tekstilhistorisk Forening

Formand: Annet Laursen Skjelsager, Dorthesvej 2, 3520 Farum, telefon 44 95 05 55

Næstformand: Lone de Hemmer Egeberg, Teglgården 66 st.th, 3460 Birkerød,
telefon 45 81 05 05

Kasserer: Bent Bille, Søndergade 66, 5620 Glamsbjerg, telefon 64 72 15 65

REG.NR. 1551 KONTONR. 1430130 • SWIFT-BIC: DABADKKK IBAN: DK2330000001430130

Medlemsskab tegnes hos kassereren. I sæson 2018/19 er prisen pr. år 250 kr.

Husstandsmedlemsskab koster 300 kr. Betaling med frist 1. juli.

Medlemmer får tilsendt tidsskriftet TENEN.

TENEN – Danish Society for Textile History – Verein für Dänische Textilgeschichte

Tidsskriftet TENEN

Redaktion: Annet Laursen Skjelsager, Dorthesvej 2, 3520 Farum, telefon 44 95 05 55,

ePost silke-annet@silke-annet.dk • Vibeke og Frits Lilbæk, telefon 26 60 28 40,

ePost vofl3450@gmail.com

Sats og billedbehandling: Frits Lilbæk • Digitaltryk: VesterKopi • ISSN: 0906-9526

Copyright © TENEN og forfatterne • 02.08.2018

TENEN udkommer fire gange om året – sidst i månederne august, november, februar og maj. Deadline for redaktionelt stof er seks uger før eller efter aftale med redaktionen.

Artikler og indlæg sendes til redaktionen

fx med ePost – eller evt. maskinskrevet med brevpost. Tekst og illustrationer adskilt.

Annoncepriser: 1/1 side: 525 kr. 1/2 side: 300 kr. 1/4 side: 185 kr. 1/8 side: 135 kr.

Ældre numre af TENEN kan købes ved henvendelse til foreningens kasserer

– så længe lager haves. Prisen er 65 kr.

Ændring af sendeadresse meddeles til kassereren.

Web-sted: www.tenen-dk.tk – Facebook: www.facebook.com/groups/TENENforening

I 100-året for tekstilkunstner Ann-Mari Kornerups fødsel viser Birkerød Kunstforening et udvalg af hendes dekorative, fortællende arbejder i vævning, broderi og frie teknikker.

Ann-Mari Kornerup (1918-2006) voksede op i et akademisk miljø i Stockholm sammen med fire brødre og en tvillingesøster. Interessen for tekstiler var en naturlig følge af hendes opvækst i et hjem med en mor, der vævede. Hun blev uddannet på Konstfackskolan og Textilinstitutet i Borås samt Högra Konstindustriella Skolan. Efter giftermål med den danske arkitekt Jørgen Ebbe Kornerup bosatte parret sig i Danmark, hvor hun fra 1951 oprettede eget værksted i Charlottenlund. Hun underviste på Haandarbejdets Fremmes skole og på Skolen for Brugskunst, samtidig med at hun oplærte elever på sit værksted.

Kunstnerbørn - Interview med Klaus og Ida Kornerup

Ann-Mari Kornerup var svensk og voksede op i Stockholm. Hun fik en fin uddannelse indenfor tekstil på Konstfackskolan og Högre Konstindustriella Skolan og udnyttede og videreudviklede sine evner hele livet.

I 1946 blev hun gift med den danske arkitekt Ebbe Kornerup, flyttede til Danmark og startede senere eget vævewærksted i hjemmet i Charlottenlund. Hun kom med hele den svenske tekstiltradition som ballast, og dertil pædagogiske evner og sans for nytænkning.

Parret fik to børn, Klaus i 1948 og Ida i 1952, og det er dem, der her fortæller historien om værkstedet og hjemmet på Kornvej i Charlottenlund.

Begge forældre var meget dedikerede til deres arbejde, Ebbe som

arkitekt med mange opgaver og forbedringer til hjemmet, Ann-Mari som lærer, inspirator, medlem af bedømmelsesudvalg og med mange dekorative opgaver.

De første år i Skovshoved var der ikke plads til vævestue, men Ann-Mari broderede og malede. På Konstfack havde hun lært komposition og tegning, det udnyttede hun. Hun forsøgte sig også som modist med at sælge hatte til Magasin, men det slog ikke rigtig an. Hun tjente næsten ikke noget, men Ebbe forsørgede familien, som han vedblev med, til han blev 70 år.

Da de i 1951 flyttede til Kornvej, fik hun bedre plads til væve og til at udfolde sig på førstesalen. I stuen boede der lejere, og senere Ebbes forældre. Ebbe stillede opgaver, når Ann-Mari savnede udfordrin-

ger, som eksempelvis at lade hende male 10 billeder af et bestemt motiv. På den måde blev det første portræt af Klaus til ("Stilleben"). Hun malede også høns, et motiv der går igen i mange senere arbejder, og det blev også til et selvportræt med familien. Ida blev også foreviget med to fingre i munden.

Arbejdsdisciplinen var stor, og børnene skulle ikke forstyrre for meget, skønt de gerne måtte være der. Til de faste spisetider samledes man, og der måtte gerne diskuteres. Ann-Mari arbejdede altid til kl. 16 eller 17, før hun begyndte på middagsmaden. Om aftenen kunne der godt blive arbejdet en tid, men man samledes igen til aftenteen - det var hyggeligt - og Ebbe læste højt af klassikerne. Fjernsyn havde man ikke, det syntes forældrene ikke de ville bruge tid på, og de læste i stedet meget. Først da Ida startede i skole, begyndte Ann-Mari Korne-rup at undervise på Kunsthåndværk-skolen.

Sommeren tilbragte de i Medevi Brunn i Östergötland med Nordens

ældste helsekilde fra 1678, hvor den svenske familie var kommet i årtier. De lejede et hus, og også her blev der plads til væve. Ann-Mari udførte gennem årene mange broderede billedtæpper til familien, og til Medevi Kirke har hun udført vægtæpper i broderi samt en hvid og en grøn messehagel med guldbroderi.

Skolen var der til 1957, og senere købte Ann-Mari og Ebbe den med store lokaler til vævestue og snedkerværksted i stuen samt beboelse ovenpå. Der var også mange opgaver for Ebbe, han har i det hele taget arbejdet meget i sit lange liv, men samtidig altid støttet Ann-Mari på alle måder, lavet modeller og transporteret hende og hendes værker.

Hjemme i Danmark fik Ann-Mari efterhånden flere opgaver, og ansatte Isabel Abos Madsen, der var den første der fik regulær løn inkl. feriepenge. Hun var uddannet hos John og Kirsten Becker, havde gået i en fin skole og levede op til kravene

om præcision. Senere kom der i tiden 1960-80 mange elever og praktikanter fra Kunsthåndværkerskolen, men de skulle helst være seriøse og med nogen erfaring. Vibeke Lindhardt var en af de sidste elever, der blev meget værdsat med fint "svendebrev" og var med på flere store opgaver som bispekåben til Roskilde Domkirke. Deres lærer har præget alle elever stærkt, men enkelte satte deres egne meninger igennem.

Begge børn har beundret forældrenes arbejde men har samtidig prøvet at lægge stor afstand til deres fag.

Ida prøvede at væve for sin mor lige efter skolen, men tog derefter ud at rejse. Senere vævede hun gulvtæppe for sin mor, der var tilfreds med resultatet. Ida er selvlært, men har fået meget med hjemmefra.

Først mange år senere startede hun på at væve sammen med Isabel og kom ind på samme værksted, hvor de begge er endnu.

Klaus prøvede at væve i det små, men han bestemte sig for at blive værktøjsmager, tog senere studentereksamen og læste på universitetet, men valgte i sidste ende ingeniøruddannelsen. Begge har hjulpet til med at trække trend og sætte store væve op og ved meget om teknikken.

Skønt de gjorde, hvad de kunne for at søge langt væk fra forældrenes fodspor, endte de alligevel med noget beslægtet, som de har haft det

OMKRING BRODERI:

Broderi har kun den hensigt DU gir det !
Slap derfor helt af,

Du kan alligevel ikke konkurrere

- Med tiden
- Med nationalitet,
- Med Historie.

Broderi var engang menneskets Overskud.

Overskuddet lægges i dag

- På bilen,
- På rejsen,
- Ved T.V.'et
- Måske fryseboxen.

Vil Du genopbygge Broderiet

Må Du fornemme på ny

De små stille glæder

Ved Håndens bevægelse med nålen

Sting ved Sting

Din Håndes mirakuløse samspil

Med dine Øjne, Din fornemmelse.

Du må begynde for dig selv

Med dig selv.

TEGNERÅD OG TRØST:

Tilgiv dig selv, at du ikke kan.

Tilgiv at det tar tiden.

Giv dig tid

Nyd det

Prøv kun

VÆR, Vær stille, Vær dig selv.

godt med. Af forældrene har de lært at se på kunst, at sætte farver sammen samt komposition.

Som børn syntes de godt, forældrene kunne have brugt mere tid på dem og lyttet til deres bekymringer. Ida brugte til hun blev 13 år farmoderen, der boede i husets stueetage og havde bedre tid til hende. Klaus blev spejder og fik mange kammerater, som han tilbragte meget tid med og sejlede. Han lærte tidligt at det ikke nyttede at angle efter medynk. De er dog enige om, at de har fået en solid kulturel ballast med fra hjemmet og besøg på museer, kirker og hos venner.

De sidste år gav Ann-Mari sig igen til at brodere.

Arbejdet med udstillingen om Ann-Mari Kornerup og de vævninger, broderier, malerier og artikler de har gennet, har givet Klaus og Ida endnu større respekt for moderens livs-

værk og den måde forældrene støttede hinanden på.

Lone de Hemmer Egeberg

Noter:

- Illustrationer er stillet til rådighed af Klaus og Ida Kornerup
- Birkerød Kunstforenings udstilling: *Poetisk og Eksperimenterende*. I 100-året for tekstilkunstner Ann-Mari Kornerups fødsel vises et udvalg af hendes dekorative, fortællende arbejder i vævning, broderi og frie teknikker i Birkerød Gl. Præstegård fra 3. til 25. november 2018.
- Vibeke Lindhardt og Isabel Abos Madsen, to af Ann-Mari Kornerups elever, viser rundt på udstillingen, og Lilian Kornerup fortæller om Ann-Mari Kornerup og læser op af hendes tekster den 5. november 2018.
- Vibeke Lindhardt: *Hvor englevinger vokser ud* – en fortælling om at væve på Ann-Mari Kornerups værksted, bl.a. på bispekåben til Roskilde Domkirke. Et foredrag med billeder og gode historier den 14. november 2018.
- TENEN har juletur den 24. november 2018 med omvisning på udstillingen. Forhåndstilmelding.

Se også TENENs kalender -- Red.

OM AT GIMPE OG AT SKABE LIDSER

En forudsætning for gimpning er hækling, og denne teknik kom her-til fra Østen, ganske som de fleste garnteknikker gjorde, i begyndelsen af 1800-tallet. Hækling udvikledes fra broderiteknikken tambourering; man kan sige, at hækling er en slags frit-i-luften-tambourering.

Gimpning er således endnu yngre end hækling, nemlig fra midten af 1800-tallet, og da det er så enkelt at udføre, har det ofte været børn, der har gimpet.

Ordet

Ordet gimpe har rødder i oldengelsk *gampa*, betydende noget, der gik op og ned; det udviklede sig dels til *game* (spil/lege), dels til *gimp* i betydningen møbelsnor, håndarbejde.

I de nordiske sprog optages ordet *gimpa* i betydningen at vippe/gynge op og ned omkring 1850; herfra udviklede betydningen sig til at betegne gangen hos et øg med gyngende gang, hvilket ledte til betydningen af en kvinde, der under gang vrikker godt. Derfra overgik det til at betegne en vranten kone. Sideløbende betød det også at sidde på toilet og skulle, men ikke kunne.

Derudover blev det, hvad der er det vigtigste i denne forbindelse, angivelsen af det at udføre en lidse ved at slå en tråd over en bøjet pind og vippe denne frem og tilbage.

På fransk hedder at gimpe *guiper*, hvad der også betyder at overspinde, just det man gør med gimpenålen (guiperhækling er som bekendt en

særlig variant af hækling, hvor der "spindes" over tråden). På tysk siger man *gabelhäkelei* for at gimpe, altså gaffelhækling.

Gimpenålen og dens brug

Til gimpning bruges en *gimpenål* eller *gimpegaffel*, der er en u-formet pind, imellem hvis grene man hækler efter at have snoet tråden omkring begge grene. Hver gang der er udført en hæklet samling af de to løkker, vippes nålen/gaflen rundt, så der snos nye løkker omkring de to grene. Efterhånden lempes løkkerne af.

Afstanden mellem gaflens to grene bestemmer selvsagt bredden af den udførte lidse, og der er principielt ingen grænse for afstandens størrelse. Jo større afstanden er, desto løsere bliver lidsen naturligvis.

De gimpede lidser hækles bag efter sammen til større stykker, eller

Simpel almuegimpenål i træ fra 1800-tallet og edderkoppespinder fra ca. 1930.

man kan lade en enkelt lidse sno sig helt af sig selv og bruge den til kantning. Min moder (*1924) har fortalt, at "alle børn" dengang udførte gimpe lidser til kludesko og til bøjlebetræk af restegarn af uld eller bomuld.

Simple gimpenåle har ofte været lavet af en bøjet strikkepind, men er også fremstillet af træ eller som de nymodens af letmetal, hvilke kræver en afstandsholder, da de ellers let bliver skæve, hvorved lidsen får svingende bredde. Gamle gimpenåle er sjældne, da de ikke regnedes for noget i al deres enkelhed, og derfor er de kasseret, da gimping gik af mode.

Rundgimping

De fleksible lidser kan sammensys eller -hækles på utallige måder, hvorved der opstår forskellige mønstre. Man kan gimpe lidser til vide-reforarbejdning, så de bliver helt runde og kan sammensættes til større arbejder. En enklere måde at gøre det på er dog at rundgimpe på en såkaldt edderkoppespinder.

Hertil kræves et rundt redskab, gerne i træ, med talrige små udstikende stifter i kanten, hvorover der så vikles trendegarn, der sys i, fuldkommen som når man syr edderkopper i stof, deraf navnet. For at kunne få den færdige runde edder-

kop af redskabet igen, er det nødvendigt at kunne trække stifterne ind i træskiven. Det kræver en forholdsvis kompliceret teknik, så man kan i stedet forsyne træskiven med et midterstykke, som kan skubbes op inden viklingen, hvorved trendtrådene bliver en smule længere. Når så midterstykket skubbes ned i plan med skiven, er trådene løse nok til at kunne løftes af. Det redskab, der blev spurgt om i TENEN 28/3, har en fjeder til at skubbe palen i midten op og ned med.

En anden måde at gøre det på, vandt frem omkring 1930 og blev mønsterbeskyttet. Det er i stedet for en fjeder, som er lidt sart, en træknop, der kan drejes op; den er mere robust (se billede side 7).

Lidsegafler

Lidsegafler er en afart af gimpenåle og har form enten som en lyreformet brik eller en to-grenet gaffel og har som oftest været udført af træ og ben. Sådanne er bevaret i langt større udstrækning end de simple gimpenåle, fordi de er mere dekorative; men der er dog også udført nogle meget grove og simple som husflid.

Lidsegaflerne holder man i skaf-tet. For at løkkerne ikke utilsigtet skal falde af undervejs, kraver de to grene udad.

Mange lidsegafler har et hul lige

Kombinationsredskab fra ca. 1900 i bemalet ben til gimping af smalle lidser i den ene ende (det ene ben er brækket) og krog til knytning i den anden ende.

Lidsegaffler. Fra ca. 1850 en delikat lidsegaffel af elfenben med ibenholtskaft og enklere af born med træskaft, fra ca. 1880 en af poleret træ med lille benknop til pynt og en grov almuegaffel i træ, fra ca. 1900 en meget lang af træ og en ret spinkel af sort horn.

der, hvor skaftet går over i grene. Det er ikke en nødvendighed, men en hjælp til at styre arbejdet. Man sørger da for inden begyndelsen at lade tråden løbe gennem hullet, hvorved man har en slags bremse, da tråden så klemmes inde i hånden sammen med skaftet, eller man kan lade den løbe ned til foden og fastholde tråden der - ligesom ved filering.

Lidsebrikker er ikke særlig gode at arbejde med, da der kun kan være ganske få løkker på, og derfor har de været mindre udbredte. Eneste fordel er, at de kan laves af noget så simpelt som et stykke stift pap og altså i præcis den bredde, man ønsker.

Telaino magico

Der blev for den moderne dame,

som det hedder i bruganvisningen, i Italien i midten af 1960-erne "opfundet" et lille apparat, kaldet *telaino magico*, den magiske vævebrik (af latin tele i betydningen væve). Princippet er fuldkommen analogt til rundgimningsapparatet, der er blot tale om en flad plade med udskubbelige stifter hele vejen rundt. Man kan enten sy eller hækle i det vævede net, man spinder over metalbrikken på bagsiden (det er nemmest at sy), og når man er helt færdig, skubbes stifterne ind, og man har en firkant, som lader sig sammenhækle med andre med samme eller andet mønster. Ifølge anvisningen var det især med henblik på stolaer og flørlette tørklæder, den smarte dame skulle bruge tid på arbejdet.

Det er i lighed med gimpring såre simpelt at udføre. Jeg fik i 1965

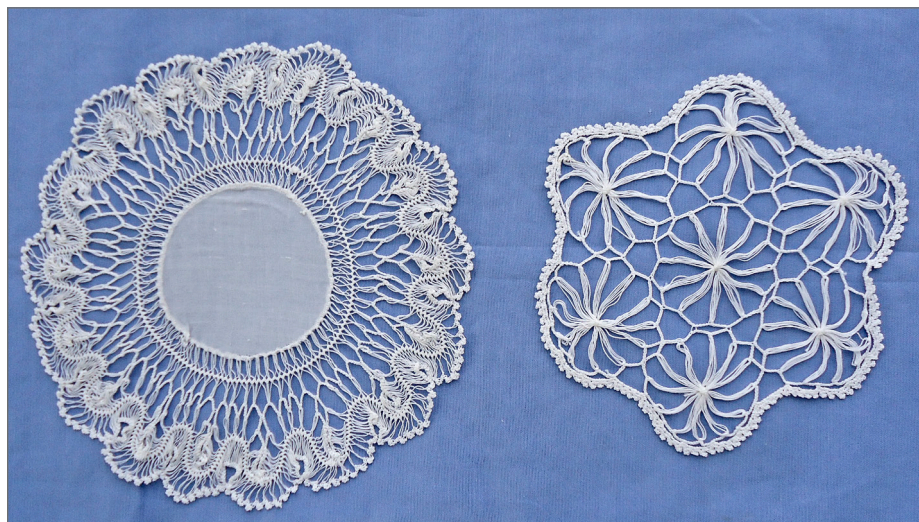
To italienske
Telaino-brik-
ker fra 1965
med tilhøren-
de brugsan-
visning.

som ni-årig et sæt telainobrikker, indkøbt på loppemarked i Rimini, og jeg udførte ganske meget dukketøj hermed. Eneste begrænsning - i modsætning til gimpning - er, at der kun kan komme kvadratiske stykker ud af anstrengelserne. Til gengæld

kan man med forskellige farver garn til "trenden" og syningen variere udtrykket.

Kirsten Lindberg, Tilia Montana

Eksempler på mellemlægsservietter, udført med henholdsvis gimpet kantblonde og på ederkoppespinder med efterfølgende sammenbækling.

Min opstadvæv

En dag under et besøg på Fyn fik vores formand Annet øje på min opstadvæv, og så fik hun lokket mig til at love at skrive lidt om den. Det gør jeg her.

Hvordan jeg kom i gang med en opstadvæv: En gang i 1960-erne kom min kone Annlise og vores kollega Poul Riis Svendsen meget inspirerede hjem fra Vingstedcentret; de havde været på kursus i noget, der hed vævning på opstadvæv. De fortalte levende om kurset, og vi byggede sammen sådan en væv. Der kom også trend på væven; men det blev ikke til så meget i den daglige travlhed. Nogen tid efter kurset var Annlise og jeg på campingtur i Slesvig, og vi besøgte Gottorp Slot, der jo er Landesmuseum for Schleswig-Holstein. I museumsbutikken fandt jeg to små tynde hæfter. Det ene hed Der Thorsberger Prachtmantel, og det andet hed Die Kunst des Brettchenwebens. Den første fortalte meget instruktivt, hvordan forsøgene på at rekonstruere den fornemme kappe viste, at kappen var vævet på opstadvæv med megen brug af brikvævning, og den anden gav mig megen instruktion i at sætte brikvæve op. Så måtte jeg jo hjem og prøve.

Den væv, vi tre lavede, var meget smuk. Vi lavede den af afbarkede grene ude fra vores have. Den fik lov til at lave mit første produkt, som var et stykke stof med en åbning i midten, så at den

kunne tjene som poncho. Inden jeg kom til det næste stykke, havde vi været på Moesgård og talt med Egon Hansen. Han var overbevist om, at væve fremstillet af grene kun hørte til i Lapland. I Danmark, hvor der var skove nok, og hvor man var vant til at tilhugge planker, havde man selvfølgelig lavet væve af glat tømmer. Det måtte jeg prøve, grene blev brændt, og min væv er i dag lavet af velhøvlede brædder.

Hvordan er en opstadvæv indrettet? Når den hedder opstadvæv, er det, fordi trenden står op, er lodret, og når vi bruger det norske ord, er det, fordi vi endnu ikke har fundet et almindelig anerkendt dansk navn til den. Den består i grunden af to stolper og to vandrette brædder, så

at der dannes en stabil firkant. I stolperne er boret nogle huller til skaftholderne. Rammen læner sig mod væggen.

Foroven ligger tøjbommen i en gaffel, og den er forsynet med en masse huller til ophængning af trenden. I enden har den en lille tværpind, der hindrer bommen i at løbe rundt, når der ikke er brug for det. Trenden holdes stram af en række sten, trendvægte, der er bundet til trådene lidt over gulvhøjde. Skafterne er nogle stokke. De sølles i princippet som på andre væve; de kan trække et lag trendtråde frem foran alle de andre. Ét lag er usølet og kræver ikke et skaft, det er trukket frem foran det nederste tværbræt og danner således "det naturlige skel". Det, som vi ville kalde treskaft kaldte man således tidligere toskaft!

En opstadvæv kan stort set nøjagtigt det samme, som en moderne skaftvæv; men betjeningen af den går meget langsommere.

Hvordan sætter man væven op? Jeg har valgt at lave trend efter samme princip, som er brugt ved Thorsbergkappen. Jeg sætter et brikbånd op på en trendramme og væver et stykke, der svarer til min stofbredde. Jeg sørger for at have et sæt brikker i begge ender af båndet og at have en lang briktrend klar i begge ender. Islættet på det stykke brikbånd, jeg laver, trækker jeg kun til i den ene side; i den anden side laver jeg en løkke

godt og vel så lang, som mit vævede stof skal være. Når jeg binder brikbåndet fast til hullerne i stofbommen, hænger alle løkkerne ned, og når jeg har klippet dem op, udgør de min trend. Jeg sorterer dem efter de lag, de skal være i, det afhænger selvfølgelig af, hvilken binding jeg har valgt, forsyner hvert lag med en passende mængde trendvægte og søller trenden. Forneden har jeg hæklet et stykke fiskegarn i hvert

lag således, at der er en trendtråd i hver hæklet maske. Tråden bindes fast til sidestolperne, så at jeg sikrer vævningens bredde. Det bruger man nemlig ingen kam til.

Så er jeg klar til at væve. Islætstråden lægges ind i skellene på normal vis; hvor vi på vores sædvanlige væve slår sammen ved hjælp af kammen, bruger vi her et "vævesværd" (originalt brugte man desuden en kroget pind, på islandsk "hræll" dertil). Men ude i siderne hænger jo brikbåndene, og hver gang jeg lægger et islæt i, lader jeg det gå ind som islæt også i brikbåndet. Således bliver stoffet indrammet af en brikvævet kant. Vævebredden holder jeg ved at sy en snor ind i kanten og binde den fast til sidestolpen. Når mit stof er langt nok, lader jeg det ene bånd bøje sig ind under det vævede, så at trendens ender, bliver islæt i båndet. Når de to bånd mødes, bliver det enes trend islæt i det andet. Så er det hele lukket. Trendafslutningerne har jeg også lavet med forbillede i Torsbergkappen: jeg har fireflettet dem, så at de hænger som frynser.

Denne beretning er meget overfladisk og kan næppe bruges som opskrift. Men forhåbentlig kan den give en idé om, hvordan en opstadvæv virker. Vil man prøve selv, kan jeg anbefale Egon Hansens bog. Jeg har kun lavet de to stykker stof og har kun lavet dem for at prøve teknikken af, for jeg har brug for min tid til mine hovedbeskæftigelser. Men min opstadvæv er alligevel ikke blevet overflødig. Nu står den som demonstrationsvæv på Hørvævmuseet, og vores guider kan

vise, hvordan man betjener den. Vi har sparet kanternes brikbånd væk, for hvis man vil undgå fejl, skal man have god tid; man må ikke være distraheret, når man skal huske, hvor man er kommet til i sine bånd.

Historien: Det er vigtigt at fortælle om opstadvæven, for den spiller en væsentlig rolle i vævningen historie. Den ældste tegning af den er 240 år gammel; men vi har spor af den meget længere tilbage. Torsbergfundet beviser, at man har brugt opstadvæven få århundreder efter Kristi fødsel; men fund af trendvægte fører os endnu længere tilbage. Egon Han-

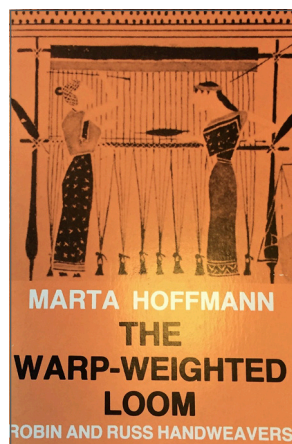
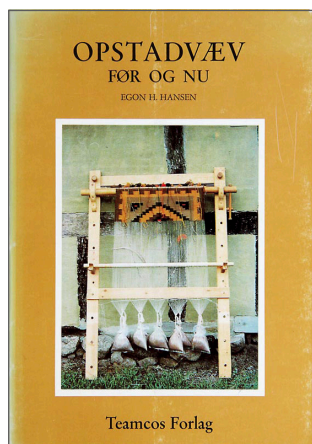
sen mener 10.000 år, mens Märta Hoffmann er lidt mere forsigtig.

I 1951, da Märta Hoffmann i sit museumsarbejde fik en forespørgsel om opstadsvævens historie, vidste man meget lidt om de væve, der stod på museer rundt om i Norge. Hun fulgte deres spor og opdagede i 1954 til sin overraskelse, at der fandtes steder i Norge, hvor traditionen ikke var brudt, steder, hvor man uafhængigt af museer og forskere stadigvæk brugte den gamle væv. På en ø syd for Bergen, i Hordaland og Nord-Troms fandt hun familier, der endnu var i gang, og de blev uvurderlige kilder for hendes forskning. I 1956 fandt hun brugere af væven blandt samer i Norge og Finland.

I sin store bog *The Warp-weighted Loom* gør hun rede for forskningen på området, nævner opstadsvævens historie i middelhavsområdet, nævner tyske forskere, der mente, at urområdet for opstadsvæven er Tyskland, omend sporene i Mesopotamien ligger nogle tusind år tidligere end de tyske, og hun påviser, at forskningen har et tyngdepunkt i Skandinavien. Hun næv-

ner de museer, der ejer originale opstadsvæve. Hun havde ikke nået at se den, der står på museet i Tórshavn – den har jeg set! Det har været diskuteret, om opstadsvæven er opfundet på flere steder uafhængigt af hinanden; der er nu enighed om, at opfindelsen er sket ét sted og har bredt sig derfra. Jeg kan varmt anbefale bogen (424 sider). Der er mange interessante illustrationer, og bogen rummer mange aspekter af emnet: ud over den tekniske redegørelse for væven og hjælpeværktøjerne også analyser af produkterne og en gennemgang af tekstilproduktion og handelsveje i fortidens Europa.

Middelaldermennesket har selvfølgelig været fortroligt med opstadsvæven. Fra *Diplomatarium Færoense I*, 1907 citerer jeg af Jakob Jakobsens *Miðalaldarbrøv upp til trúbótarskiptið* (Middelalderbreve frem til reformationen) i min oversættelse fra færøsk: ...Sidst i Njals Saga, dér, hvor "Briansslaget" omtales (det blodige slag ved Clontarf i Irland 1014 mellem nordmænd og irere, hvor irerne fik standset vikinernes fremgang i deres land; sla-

get fik navn efter deres konge Brian, som faldt der); dér bliver i sagen fortalt om en mand (ved navn Darruður eller Dörruður) på Katanes på Skotlands nordspids, at et sådant syn forekom ham samme dag som slaget stod (langfredag): han så gennem en glug i en stuevæg, hvor der sad kvinder og vævede på en underlig væv; mandshoveder havde de til trendvægte, mandstarme havde de til garn og islæt, kampsværd til vævesværd, en pil til hræll, og medens de vævede, kvad de en vise om mord og manddrab, som han lærte af dem ...

Bent Bille

Litteratur:

- Egon Hansen: *Opstadvæv før og nu*, 1978, Teamcos forlag, ISBN 87-87565-60-9. God for den, der vil prøve selv.
- Karl Schlabow: *Der Thorsberger Prachtmantel*, Veröffentlichungen des Förderevereins Textilmuseum Neumünster e. V. Heft 5, 1962.
- *Versuch einen Prachtmantel nachzuweisen nach Art des Torsberger und Vehnemoor Fundes* von Fabienne Meiers M. A. Den har en god litteraturliste. Artiklen findes på internettet.
- Märta Hoffmann: *The Warp-weighted Loom*, 1964, Norges almenvitenskaplige forskningsråd, ISBN 82-00-08094-3.
- *Festskrift for H.P. Hansen*, Aarhus 1949. Märta Hoffmann nævner en artikel heri, Væv og Vævild, hvori der kastes nyt lys på den skandinaviske opstadvæv og dens terminologi, skrevet af min yndlingslærer fra Københavns Universitet, Poul Andersen.

Note: **Persondatalov 2018**

Den 25. maj 2018 trådte der en ny persondatalov i kraft. Loven er baseret på GDPR, som er en EU-forordning med nye regler om, hvordan organisationer og virksomheder må behandle personlige oplysninger og data. Dette gælder også frivillige foreninger i Danmark.

Personoplysninger er alle type oplysninger, der kan hjælpe med at identificere en person. Det kan være alt fra generelle oplysninger som alder og køn, og til mere følsomme oplysninger som etnicitet, religion, CPR-nummer, eller hvorvidt vedkommende har været dømt for en forbrydelse.

Når man snakker om personoplysninger, skelner man mellem to former for oplysninger; generelle oplysninger og oplysninger der kræver særlig beskyttelse. Kategorierne bestemmer, hvordan oplysningerne skal håndteres i foreningerne.

Foreningen TENEN registrer persondata i form af medlemslisten. Der registreres ikke persondata, som kræver særlig beskyttelse. Der opbevares ikke oplysninger om ikke-medlemmer.

Hele TENENs persondatapolitik findes på hjemmesiden.

-- Red.

Brændenældefiber – høst og behandling

Ved TENENs generalforsamling i februar 2018 foreslog Annet at afholde en brændenældehøstdag. Interesserede i projektet blev efterlyst, og derfor var vi et par stykker, der sammen med Annet var på et mindre undersøgelsestogt i Farum og omegn i slutningen af juni. Vi ledte efter egnede steder, hvor vi til efteråret vil have muligheder for at høste høje og kraftige brændenælder for at få det bedste fiberudbytte.

Brændenældefiber er påvist som anvendt i Danmark siden bronzealderen, og måske tidligere. Fiberen er smuk, meget stærk og glansfuld, som en mellemtung mellem hør- og ramiefiber. Nældefiber blev bl.a. brugt i Danmark i 1940-erne, men fiberudbyttet af den almindelige nælde (*Urtica dioica*) er på kun sølle 5 % af den tørre stængelmasse. Fiberen har dog stort potentiale, især som alternativ til den resourcekrævende bomuld. I Europa har der derfor gennem de sidste årtier været en del forskning omkring en rentabel forarbejdning af nældefiber, en forskning der især er baseret på et klonet frø (*Urtica dioica* convar. *fibra*) af nælden, der øger fi-

berudbyttet betragteligt med helt op til 15-17 % af den tørre stængelmasse. Dansk brændenælde bearbejdes i store træk ganske som hør, med markrødning eller vandrødning.

I 1977 lavede jeg en del forsøg på udvinding af dansk nældefiber, og mine resultater og erfaring på området deler jeg gerne med TEN-ENs potentielle brændenældehold. Vi holder os til den almindelige danske nælde, og planen er derfor, at vi til efteråret afholder en brændenældehøstdag, og eftersom fiberudbyttet er ringe, skal der helst høstes en del nælder. Det er ganske ufarligt ... man klipper eller skærer stængelen over tæt ved roden, med eller uden handsker. Det videre forløb med rødningsprocess, forarbejdning og spinning af fiberen planlægger vi sammen i gruppen.

Interesserede opfordres til at tage del i nældehøsten, der planlægges at finde sted i Farum og omegn, og der kræves ingen forkundskaber om tekstil eller nælder for at kunne deltage. Interesserede bedes straks kontakte Annet på mail silke-annet@silke-annet.dk

Vel mødt!

Ellen Bangsbo

Bog anmeldelse:

Strik fra Verdens Tag = Knitting from the Pamirs.
Lita Rosing-Schow. Red.: Lisbeth Tolstrup. Forlaget på Tredje 2018. 160 sider illustreret i farver. ISBN 978-87-89232-39-9. Pris 298 kr. Tekst på dansk og engelsk.

Verdens Tag – eller Pamir – er et stort bjergmassiv i Centralasien, der omfatter dele af Tadjikistan og Kirgisistan. Det ufremkommelige område har gennem tiderne tiltrukket videnskabelige ekspeditioner, der vil udforske geologi, botanik og livet der i almindelighed. En af ekspeditionerne var dansk og ledet af officer og geograf Ole Olufsen med deltagelse af bl.a. botaniker Ove Paulsen (1898-99). Fra sidstnævnte stam-

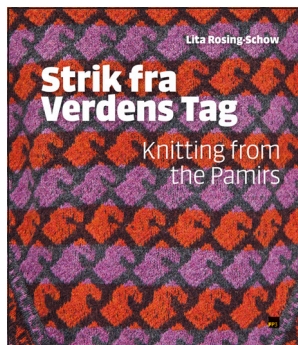
mer tre par smukt mønstrede strømper

strikker uden hæl, de var bevaret i familien og danner udgangspunkt for forfatterens undersøgelser. Hun har rejst i ekspeditionens fodspor, dog uden at se lignende strømper, men dog arbejder med de velkendte mønstre og ornamenter.

Nationalmuseet viste sig at have en lille samling strømper fra samme ekspedition, og de må have været en almindelig gave og sikkert noget man anså for specielt og værdifuldt.

Russeren A. Bobrinsky foretog en rejse nogenlunde samtidig og omtaler og afbilder lignende strømper, men hvor de findes i dag kan vi kun gisne om. Tyskeren A. von Schultz rejste i 1905 og 1909 i Pamir og beskriver ligeledes de kendte og elskede mønstrede strømper, men først fra en østrigsk ekspedition i 1970 har vi et nyere materiale, der nu befinder sig tilgængeligt på Weltmuseum Wien.

Man forstår så udmærket forfatterens fascination af de smukke, velbevarede plantefarver og de elegant varierede mønstre. Strikketeknik har der også været flere udfordringer, først og fremmest løbe-

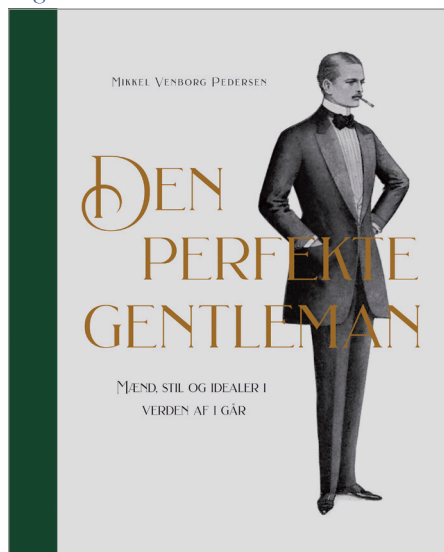
gangen foroven som tillader, at man trækker den lange strømpe sammen over eller under knæet, men også den særlige indtagning, der afslutter strømpen.

Alt redegøres der for, og vi får i tilgift mønsterdiagrammer aftegnet efter de originale mønstre samt forslag til nutidig anvendelse inkl. den særlige opslagning. Det kribler i fingrene efter at gå i gang.

Billederne er smukke, og der er tale om fornemt boghåndværk. En meget gennemarbejdet udgivelse, der afrundes med litteratur og index.

Lone de Hemmer Egeberg

Boganmeldelse:

Den perfekte gentleman – Mænd, stil og idealer i verden af i går. Mikkel Venborg Pedersen. Gad 2018. 431 sider, illustreret (nogle i farver). Med litteraturhenvisninger og engelsk resumé. ISBN 978-87-12-05630-0. Pris 350 kr.

Noter:

- Litt.: Ole Olufsen (1904) *Through the Unknown Pamirs: The Second Danish Pamir Expedition 1898-99*. William Heinemann, London.
- På dette bladenummers forside vises et strømpepar, som gennem flere generationer var i botanikeren Ove Paulsens families eje. Strømperne lå i en læderbetrukken kiste sammen med andre ting fra ekspeditionen i 1898-99 til Tadjikistan, ledet af officer og geograf Ole Olufsen. Kisten er indleveret til Nationalmuseet i 2016.
- På foregående side er en strikkemønstre inspireret af strømperne på forsiden.
- Fotos er stillet til rådighed af forlaget.

Vi begynder i antikken med Cicero, stoikerne og deres undervisning i de klassiske dyder: pligt, lærdom, mådehold, fornuft og værdighed – alt sammen noget, som også den kommende gentleman fik indprentet på de konservative skoler, og som stadig kan gælde som forbilleder for den dannede og selvbevidste unge mand.

Gentlemanidealet kulminerede i det viktorianske og edwardianske Storbritannien og trækker i Europa lange spor til vor egen tid. I Danmark er højdepunktet fra omkring 1870 til 1. verdenskrig.

Påklædningen kommer til at spille en stor rolle i løbet af 1800-tallet og belyses både direkte og indirekte i dette grundige værk, skrevet af en kulturhistoriker. Det pointeres ligefrem, at den korrekte påklædning var et ydre udtryk for indre værdier, og vi som tekstilinteresserede kan kun bifalde, at dragten tillægges så stor betydning.

Indledningsvis beskrives perioden 1870 – 1915 som en tid med store forandringer, voksende befolkning, vandring fra land til by, udvikling af landbrug og håndværk og mulighed for social opstigen. Industri- og handelsborgerskabet blev en ny toneangivende klasse og stod for en livsstil, der lagde vægt på hjemmet og familien. De britiske adelige ideer om mod, moral, lærdom og solide konservative værdier tjente som forbilleder, og da adelen i Danmark er ret fåtallig, måtte man blande sig med den øvrige elite, og således spillede disse idealer ind både på herregårde og i byernes bedre borgerskab.

En formaliseret omgang med andre var påkrævet for at markere sig, og hertil krævedes etikette og det rette udstyr.

Kapitlet om påklædningen er dejligt detaljeret og gennemgår nøje de kendte forskrifter (Henry Gad og moderen Emma Gad) blandet med mange morsomme dagbogsoptegnelser fra Nationalmuseets Etnologiske Undersøgelser. Dragten ændrede sig ganske vist ikke afgørende i perioden, men variationsmulighe-

derne inden for det vedtagne var uendelige, og der kom nye materialer og typer som kontorbeklædning, sportstøj, sommertøj, rejsedragt og selskabsudstyr til. Især sportstøjet foldede sig ud, og idealet om et sundt legeme udvikledes. Skrædderkunsten blomstrede og vidnede om detaljens betydning, ligesom de nye stormagasiner førte et righoldigt udvalg af de eftertragtede statusmarkører.

Beskrivelsen er meget udførlig og med sine mange informationer velegnet til nærstudier af de enkelte emner: opdragelse, skolegang, arbejde og forlystelser.

Bogen er meget fint illustreret med samtidige fotos, gengivelser af Magasinkataloger og originale dragter. Sidstnævnte er fra Nationalmuseets samlinger og indgår i udstillingen Krop og Forklædning, som stadig står på museet i Brede, men ikke længere er tilgængelig for publikum. Hvorfor ikke støve den af, rette belysningen til og åbne den igen – den holder stadig og vil være velegnet til undervisning og klassebesøg.

Lone de Hemmer Egeberg

Kongehusets unge gentlemen var hurtige til at annamme cykellivet. Her ses prins Valdemar med bowler, den russiske kronprins Nikolaj (II) med jockeyhue, de græske prinser Georg og Andreas med bløde hatte samt prins Carl (Haakon VII) iført bowler med moderne safetycykler på udflugt fra Fredensborg til Asminderød i 1894.

Boganmeldelse:

Damen i midten, mode, kvinder og danmarkshistorie set gennem et stormagasins vinduer af Julia Lahme. Gads forlag 2018 - udgivet i samarbejde med Magasin du Nord Museum. ISBN 978-87-12-05580-8. 296 sider, 25 × 32,5 cm, indbundet. Pris ca. 250 kr.

Det er en stor og 2,3 kg tung bog med mange fotos og billeder af gamle udgivelser gengivet på tykt papir.

Bogen starter med en prolog og dernæst en fortælling om de to grundlæggere. Det passer fint, da bogen er udgivet i forbindelse med at stormagasinet Magasin fylder 150 år i 2018. Bogen slutter af med liste over de illustrationer, som ikke er fra museets arkiver samt en tak til alle de instanser, der har bidraget på den ene eller den anden måde.

Indholdsfortegnelsen er anderledes, da den fylder hele fire si-

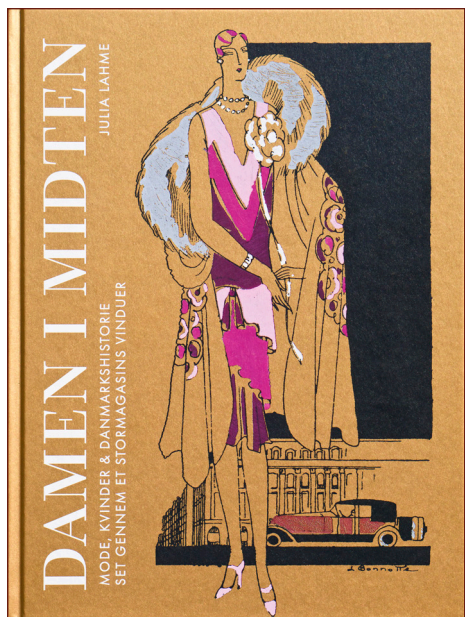
der. Der er tolv kapitler, typisk et for hvert årti – for eksempel hedder kapitel 4 “Forfængelighedens årti 1930-1940”. Kapitlerne er strengt opdelt i opslag med hver sin overskrift. Teksten er forklaring og uddybning af opslagsets illustrationer. Kapitlets tredje opslag fortæller om, hvordan der i 1930-erne kom ny udenlandsk modeindflydelse fra Amerika: “Hollywood sætter stilen”.

Bogen bygger på Magasin du Nord Museums arkiv med kataloger, annoncer, fotos, plakater, medarbejderblad, modetegninger og genstande. Arkivet er uden det store system, og det er noget særligt, fordi materialet er indsamlet af medarbejderne i tidens løb.

Der er således rigtig mange emner i bogen, hvor “damen” er stormagasinet Magasin du Nord, der er skabt af to mænd – Wessel og Vett.

Specielt spændende er denne bog for TENENs læsere, da vi i

marts 2017 før TENENs generalforsamling var på besøg i Magasin du Nord Museet i Vingårdsstræde, København.

Bogen giver en fin dame-mode-historisk gennemgang for de seneste 150 år set fra et stormagasin.

Bogteknisk er der ikke sparet på noget. Papiret er af kartontykkelse med farvetryk på stort set alle sider. Layoutet er luftigt med forholdsvis lille størrelse i brødteksten. Bogen er indbundet med brug af kraftigt pap, som er dækket med papir, der er staffaget trykt med brug af 9 lag, hvoraf det ene er lak og de øvrige er dækkende trykfarve.

Bogen er udgivet med støtte fra Magasin du Nord Fonden, hvilket har muliggjort den rimelige pris.

Vibeke Lilbæk

Forklædebog – note: I TENENs regi har vi siden 1992 indsamlet informationer om forklæder til kvinder, deres historie, anvendelse og formål. Det var Hanne Frøsig Dalgaard, Susanne Nielsen og Lisbeth Roum-Møller som fik idéen og mange af TENENs medlemmer var meget interesserede - ingen havde før skrevet om forklædernes historie. Vi har haft en del registreringer og udstillinger rundt i Danmark, de første i 1993 i Vissenbjerg på Fyn. Siden har Susanne Nielsen stået for modtagelsen af informationer om forklæder til TENEN.

TENENs bestyrelse besluttede i 1997, at vi ville udgive en bog om emnet. Det historiske tilbageblik er skrevet af Hanne Frøsig Dalgaard og Lisbeth Roum-Møller har lavet optegninger af forklæder – de første tegninger var færdige i 1993. Samlingen af gamle forklæder er stor. De ældste er fra starten af 1800 tallet til ca. år 1990. Det var aftalt at Susanne Nielsen skulle udarbejde tekster om forklæder på basis af de indkomne henvendelser og registreringer, men i 2017 måtte hun desværre opgive og afleverede materialet, som vi modtog i februar 2018.

TENENs bestyrelse har i 2017 nedsat en redaktionsgruppe, som består af Hanne Frøsig Dalgaard, Lisbeth Roum-Møller, Margit Ambeck, Lis Slottved og Annet Laursen Skjelsager. Redaktionen arbejder flittigt på projektet.

Der mangler nu især en del fotos af forklæder i levende miljøer, gamle billeder og en samlende bearbejdning af hele materialet, så forklædernes historie kan blive præsenteret. Vi håber, at vi bliver færdige i 2020.

På redaktionens vegne sommeren 2018 -- Annet Laursen Skjelsager

Med TENEN på besøg i Nationalmuseets Brede afdeling i juni 2018

Maj Ringaard viste os rundt i afdelingen for beklædning.

Efter hvad Maj havde skrevet i foromtalen, så troede jeg, det var en slidt og støvet udstilling, og at jeg skulle se, hvordan en udstilling ser ud lige før den tages ned, men sådan var det slet ikke. Der var lidt klud-der i numrene – enkelte genstande var der ikke, og loftsbelysningen trængte til en gennemgang, men som helhed så det fornuftigt ud. Maj mente, det var i led-pærerne barn-

dom, at lyset var sat op. Specielt havde man haft den oplevelse, at da et par pærer gik, kunne man pludselig se, hvordan glimmeret på en herrevest fra 1700-tallet måske har virket flatterende i den belysning, dragten var tænkt brugt. Om de enkelte dragter var der at sige, at

alle – og der var mange – havde fået lavet hver deres gine med indfarvet papirovertræk, så det næsten ikke kunne ses – imponerende. Desuden havde Bjarne Kildegaard valgt, at de enkelte genstande “kun” var vist med det tilbehør, man følte sig sikker på havde været brugt sammen – ikke som “hel figur”, hvorom man vidste, at der også havde været brugt forklæde eller særk eller hovedtøj.

Mellem indhakkene var der montrer med tilbehør, så det passe-

de sammen med de dragter, der var i nærheden.

Meningen havde været, at udstillingen skulle vokse med nye ting, fra de efterfølgende tider, men det havde der nok ikke været penge til!

Udstillingen står flot, så mange af de udstillede ting kan ses fra flere vinkler. Det ser heller ikke ud til, at de enkelte dragter har lidt overlast, selv om de har stået sådan i mange år.

Hvorfor er udstillingen ikke of-

BJARNE KILDEGAARD

KLÆDT PÅ TIL TIDEN

fentligt mere – måske skyldes det pengemangel til at ansætte folk, til at passe på det!

Jeg har set udstillingen i starten af 1990'erne, og jeg har endnu kataloget fra den gang. På kataloget som har titlen *Klædt på til tiden* kan jeg se, at udstillingen har titlen: *Krop og forklædning*.

Det var en skam, det næsten kun var TENENs bestyrelse, der fik set det, for udstillingen er absolut værd at se.

Vibeke Lilbæk

Telefonliste for TENENs bestyrelse mv.

navn	adresse	telefon / ePost	buv
Annet Laursen Skjelsager	Dorthesvej 2 3520 Farum	44 95 05 55 <i>silke-annet@silke-annet.dk</i>	formand + redaktion
Lone de Hemmer Egeberg	Teglgården 66 st.th. 3460 Birkerød	45 81 05 05 <i>debemmeregeberg@gmail.com</i>	næstformand + kalender
Bent Bille	Søndergade 66 5620 Glamsbjerg	64 72 15 65 <i>bille.glamsbjerg@gmail.com</i>	kasserer
Lis Slottved	Hjarupvej 10 6200 Aabenraa	20 31 27 31 <i>lisslottved@gmail.com</i>	sekretær + korrektur
Vibeke Lilbæk	Kollerødvej 39 3450 Allerød	26 60 28 40 <i>vofl3450@gmail.com</i>	redaktion
Maj Ringgaard	Helmsvej 37 2880 Bagsværd	21 40 43 76 <i>Maj.Ringgaard@natmus.dk</i>	bestyrelse
Susanne Lervad	Lindevej 14 1877 Frederiksberg C	22 11 08 26 <i>sl@termplus.dk</i>	bestyrelse
Susanne Rundqvist Pedersen	Rådm. Steins Allé 45, 5.tv 2000 Frederiksberg	26 62 80 80 <i>susanne.rundqvist@mail.dk</i>	bogholder
Hanne Frøsig Dalgaard	Bredebovej 33, 6.tv. 2800 Lyngby	45 87 55 30 <i>hanne.dalgaard37@gmail.com</i>	korrektur
Anni Bloch	Thingvalla Allé 5 2300 København S	32 59 59 77 <i>annibloch@gmail.com</i>	suppleant
Margit Ambeck	Lyshøjgårdsvej 87, 1.th. 2500 Valby	36 30 61 50 <i>m.ambeck@gmail.com</i>	revisor
Hanne Schneller	N. Frihavnsvej 49, 2.tv. 2100 København Ø	35 38 35 45 <i>hanne.schneller@hotmail.com</i>	revisor- suppleant
Frits Lilbæk	Kollerødvej 39 3450 Allerød	23 92 42 85 <i>vofl3450@icloud.com</i>	redaktion + webmaster

Sørg for at ...

... deltage i foreningen TENENs arrangementer ...

... tage med foreningen TENEN på tur ...

... huske rettidighed mht. kontingent ...

... bruge TENENs digitale "opslagstavle"

www.facebook.com/groups/tenen.forening

- gruppen har 256 deltagere - er du med ? ...

... detage i foreningen TENENs arbejde ...

... fortælle om den frivillige forening TENEN ...

... hjælpe med at herved nye medlemmer i foreningen TENEN ... !

Postkort fra Ry: Det var interessant at læse om smocksyning og dens anvendelse i TENEN 28/3. Det fik mig til at mindes mine kjoler med smocksyning. Bomuldsstof om sommeren og Viyella, der er en blanding af uld og bomuld om vinteren. Og så var der lige festkjolen her. Den er købt i Berlin hvor min moster boede i 30-erne, men den blev kun brugt til de store fester, f.eks. mine bedsteforældres guldbryllup i 1940. Min mor fik den "lagt ned" ved at sy et stykke silke nederst på kjolen.

Hilsen fra en 1936-er
Gudrun Isager

Familiebillede fra slutningen af 1930-erne. Det er mig i midten – i en smocksyet kjole.

På webstedet arkiv.dk med lokalhistoriske billeder fandt redaktionen dette billede fra 18. april 1943. Anledningen er Gudrun Isagers farmor og farfars guldbryllup. Gudrun sidder nummer tre fra venstre i forreste række – hun er i en fin smocksyet kjole.